

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

Sociální kritika v knize Izajáš

Vedoucí práce: ThLic. Adam Mackerle

Autor práce: Jana Kellnerová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: prezenční

Ročník: I.

2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „*Sociální kritika v knize Izajáš*“ vypracovala samostatně pod vedením ThLic. Adama Mackerleho a uvedla v seznamu literatury všechny použité literární a odborné zdroje.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

27. března 2010

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala ThLic. Adamu Mackerlemu za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této bakalářské práce.

OBSAH

Úvod	5
1 Sociální poměry	7
1.1 Izraelské a Judské jednání.....	7
1.1.1 Judsko za vlády krále Achaze.....	9
1.1.2 Vztah krále Chizkijáše k lidu a jeho osobnost.....	10
1.2 Boží pohled.....	12
1.2.1 Boží jednání a lidské vztahy.....	12
1.3 Role proroka Izajáše.....	15
2 Sociální kritika	16
2.1 Pozice kritika.....	17
2.2 Prorok – radikální kritik?.....	18
2.2.1 Prorocká poselství.....	19
2.2.2 Struktura knihy Izajáš.....	20
2.2.3 Izajášův text se sociální kritikou.....	21
2.3 Význam Izajášova proroctví lidem.....	23
2.4 Aplikace Izajášova slova na dnešní dobu.....	25
Závěr	29
Seznam použitých zdrojů	30
Abstrakt	32
Abstract	33

Úvod

Kniha Izajášova představuje soubor prorockých výroků z různého prostředí, proložený menšími literárními celky, většinou neznámého původu. Tato kniha má jméno podle proroka Izajáše, který však s vysokou pravděpodobností není jejím jediným autorem. Izajáš žil v 8. stol. př. Kristem. Nechává o sobě mluvit bezejmenné svědky či zmiňuje historicky doložitelné osobnosti a skutečnosti, které přicházejí na světovou scénu mnoho desetiletí po jeho fyzickém působení na této zemi (Iz 6,6).

Knihu Izajáš lze dělit na tři části podle následujících kapitol: 1-39, 40-55, 56-66. V této práci se budu věnovat sociální kritice obsažené v její první části, tj. v kapitolách 1-39. Rozdělení je učiněno kvůli velkému časovému rozmezí mezi jednotlivými částmi knihy.¹ Ve 40. kapitole se například mluví o babylonském zajetí a dokonce je zmíněno i jméno perského krále Kýra, který spadá do období půl druhého století po Izajášovi. Prvních 39 kapitol této biblické knihy obsahuje převážně poselství soudu nad hříchem, které se týká Judy, Izraele a okolních národů. Judský národ vytvářel dojem zbožnosti, ale srdce měl zkažené. Záměrem Izajášových varování bylo pomoci lidu pochopit pravou povahu Boha a jeho poselství a tím jej přivést k nápravě. Izraelci však na opakovaná Izajášova varování nedbali.

V této knize se budu se věnovat především jednáním lidu mezi izraelci a judejci. Tedy přesněji vyjádřeno, mezi tehdejšími jednotlivými společenskými vrstvami. Pozornost bude soustředěna na Boží pohled na krále, duchovní, vojevůdce, řemeslný lid či nejmladší generaci Judska a nejbližších národů. Vlastně zde popíšu dobu Izajášova prorokování.

V dalším bodě nazvaném sociální kritika, popíši prorocká poselství a funkci proroka jako radikálního kritika. Důležitou částí bude zmínka o významu Izajášova proroctví lidstvu, ležící v hříchu a zapomíná na jediného Boha, který se zjevil praotcům Božího lidu - Abrahámovi, Izákovi a Jákobovi. Bible ve které budu čerpat je z ekumenického překladu.

¹ BLENKINSOPP, J. *Isaiah 1-39*. USA: Doubleday. 2000. ISBN 978-0-300-13961-7, s. 73-74.

Kniha Izajáš má co říci i v dnešní době, neboť na židovskou kulturu a její historii navazuje křesťanství. Do jisté míry z něj vyrůstá i mnohem mladší, muslimské náboženství, které se odvolává na společného fyzického předka Abrahama. Z toho důvodu se budu v této práci zamýšlet nad Izajášovým slovem a jeho aplikací do života soudobého postmoderního člověka žijícího na území České republiky či Evropské unie.

Jsem přesvědčena, že pokud bude Izajášova kniha včetně svého dokonalého propojení do celého kontextu Bible dobře vyložena a aplikována, svítne i našemu novodobému společenství nová naděje. Tato naděje je z mého pohledu pro naši společnost a její současný stav velmi potřebná.

Při hlubším studiu Izajáše je velice patrná paralela mezi životem židovského národa včetně jejich sousedů a okolních států. Před naši společnost je postaveno mnoho zásadních otázek v mravní, etické, ekonomické a v neposlední řadě sociální oblasti. Tyto otázky však nemají kvůli nejednotnosti vládnoucích sil téměř v ničem jasné odpovědi. Byla by veliká škoda se nepoučit z bolestných zkušeností národa, jenž pro celé lidstvo představuje významný přínos ve všech oblastech lidského bádání a tvůrčí činnosti, v neposlední řadě i v samotných vědeckých objevech.

Svým postojem samozřejmě nechci tvrdit, že z izraelského národa vzešly pouze věci Bohu milé, ale naopak jsem si vědoma, že zde má počátek také mnoho neřestí jako lichva, hazard apod. Na kořeny tohoto zla však ukazuje i samotná kniha Izajáš.

1 SOCIÁLNÍ POMĚRY

1.1 Izraelské a Judské jednání

Izajáš byl prorokem v době, kdy původní izraelský národ byl rozdělen na dvě království – na severní Izrael a jižní Judu. Vše se odehrálo po smrti krále Šalamouna, kdy jeho syn Rechabeám uprchl před vzpourou Izraelců do Jeruzaléma a tak shromáždění povolalo za krále Jarobeáma. Rachabeám se pak stal králem Judy. To vše se dělo kolem roku 931-881 př. Kristem.² Když Izajáš začal mít Boží vidění, vládnul Judskému království král Uzijáš (Iz 1,1).

Severní království velice hřešilo proti Bohu a jižní království se ubíralo téměř stejným směrem. Obyvatelé často překrucovali spravedlnost, utlačovali chudé, odvraceli se od Boha k modlám a činili spoustu dalších hříchů.³

Izajáš tuto skutečnost popisuje již v první kapitole. Naříká: „*Ach, hřešící národe, lide obtížený vinou, potomstvo zločinců, děti ničitelů!*“ (Iz 1,4). Prorok nazývá judský lid hříšným pronárodem místo toho, aby byl potomstvem požehnaným. Je to lid, který je obtížený vinou a chová se jako potomstvo zlovolníků, jež je zkažené od základů a zkázu šíří dále.⁴

O králi Uzijáši je známo, že znovu vystavěl jeruzalémské hradby a důmyslně zhotovil válečné stroje, které na věžích sloužily k vrhání strel a velkých kamenů. Ve druhé polovině jeho králování vytáhl a válčil s Pelištejci a strhl hradby města Gat. Velkým dílem jeho rukou bylo vystavění Élatu, který navrátil Judovi. Izajáš velice dobře popisuje výsledek všech opatření ke konci jeho panování. Jeho země byla plná stříbra a zlata a jeho pokladů bylo nepřeberně. Měl také spoustu koní a vozů Uzijáše nemělo konce. Na sklonku svého života onemocněl zvláštním druhem malomocenství. Byl vyloučen z účasti na liturgických obřadech v chrámu a tíha královské správy byla přenesena na jeho syna Jótama.⁵

² LEMAIRE, A. *Dějiny hebrejského národa*. Praha: ERM, 1992. ISBN 80-901977-6-3, s. 14.

³ INTERNATIONAL BIBLE SOCIETY. *Průvodce životem – Izajáš*. Praha: Luxpress, 1999. ISBN 80-7130-0800-2, s. 11.

⁴ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon – Izajáš*. Praha: Kalich, 1982. ISBN neuvedeno, s. 20.

⁵ Srov. LEMAIRE, A. *Dějiny hebrejského národa*, s. 18.

Izraelský lid měl také chlapce, kteří působili jako pohaněči. Vládly mu i ženy. Izajáš upozorňoval na to, že ti, kdo řídí, kroky Izraele jsou svůdci a matou cestu jeho putování. Vinou svévolných a špatných vládců hyne izraelský lid. To, o čem Izajáš mluvil je vlastně stížnost na vládnoucí třídu.⁶ Lid, který žije bez pocitu ohrožení má slyšet, že jeho pokoj je zdánlivý a vše, co mu dodává jistotu, bude Bohem zničeno. Uznávanou oporou lidu byly osoby, které jsou ve společnosti vysoce postavené. Byly to však opory nespolehlivé a nesprávné.⁷ Lidé dokonce i vystavovali svou nepravost na obdiv a nesnažili se ve svých životech nic skrýt.⁸

V jedné z Izajášových kapitol se prorok uchyluje ke stylu lidových písní, aby upoutal pozornost všech posluchačů (Iz 5,1-7). Píseň pojednává o vinici, a je považována za nejkrásnější podobenství Starého zákona. V textu této písně vystupuje jako přítel „milého“, tj. ženicha při svatebním veselí, aby zazpíval o vinici, tj. o nevěstě. Avšak místo očekávané milostné písně všichni uslyší hroznou obžalobu.⁹ Vinice je totiž podobenstvím Hospodina izraelského lidu. V písni se ptá, co se mělo pro jeho vinici udělat, když očekával, že vydá hrozny a ona zatím vydala odporná pláňata, tedy plody, které byly špatné. Zde Izajáš naráží na to, jak izraelský národ hřešil.¹⁰

Kvůli hříchu národa byl Izrael trestán, a přesto se neobrátil k Hospodinu, naopak začal jednat svévolně. Jeho lidé se nechtěli pokořit pod Boží ruku a tak ve své pýše a velikášství říkali, že to, co bylo z cihel, spadlo, a proto si postaví nové a ještě lepší z tesaných kvádrů. Neznepokojují se tím, že jim nepřítel vysekal háje a sady, vysázejí místo toho cedrové háje. Jejich velká pýcha si přímo přivolává další tresty. Všichni se ve svých životech rouhají a ústa zlovolníků mluví bludně. Jejich svévole hoří jako oheň, který požírá bodláčí a křoví, zapaluje houštiny lesa a jehož kouř se vířivě vznáší. Nemají ani soucit s bratrem. Každý hltá to, co je napravo, nalevo, a přesto zůstává hladový, stále není sytý. Izraelci dokonce požírají maso své vlastní paže. Lid, který je vedený špatnými vůdci, se dostává na

⁶ Srov. BLENKINSOPP, J. *Isaiah 1-39*. S. 199.

⁷ Srov. STAROZÁKONÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon – Izajáš*, s. 38.

⁸ Srov. INTERNATIONAL BIBLE SOCIETY. *Průvodce životem – Izajáš*, s. 17.

⁹ Srov. STAROZÁKONÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon – Izajáš*, s. 47.

¹⁰ Srov. INTERNATIONAL BIBLE SOCIETY. *Průvodce životem – Izajáš*, s. 18-19.

scestí a propadá soudu. To, co pro lid může být horší než vnější nebezpečí je jeho vnitřní rozvrat, který se přirovnává k již zmíněnému ohni, jenž požírá.¹¹

1.1.1 Judsko za vlády krále Achaze

Chceme-li zjistit něco o vztahu Judských králů Uzijáše, Jótama, Achaze a Chizkijáše k lidu pohledem proroka Izajáše, je třeba se ponořit do stejnojmenné knihy, do kapitol 1-39. Zde jsou více jmenováni král Achaz a Chizkijáš.

„Achazovi bylo dvacet let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě šestnáct let. Nečinil, co je správné v očích Hospodina, jeho Boha, jako činil jeho otec David. Chodil po cestě králů izraelských. Dokonce dal svého syna provést ohněm podle ohavností pronárodů, které Hospodin před Izraelci vyhnal. Obětoval a páčil kadidlo na posvátných návrších a na pahorcích a pod každým zeleným stromem“ (2.Královská 16,2-4). Achaz též sebral nádoby Božího domu, osekal v Božím domě zlaté předměty a uzavřel dveře Hospodinova domu. V každém judském městě nechal udělat posvátná návrší, aby tam páčil kadidla jiným bohům; tím vším urážel Hospodina, Boha svých otců (2. Pa 28,24-25). Od tohoto způsobu kralování, se odvíjely vztahy mezi judským lidem (Př 9,10).

Budu se věnovat zejména dobou, kdy králi Achazovi hrozil boj. Důvodem je to, že v Izajášově knize, kapitolách 1-39 je nejdelší zmínka Achaze právě v této události.

Izajáš zmiňuje Achaze v sedmé kapitole. Popisuje, jak mu v roce 734 př. Kristem hrozil útok spojených vojsk severního izraelského království a Aramu. Achaz měl strach, že to znamená konec jeho vlády a že nepřátelská vojska pobijí či odvedou do zajetí mnoho jeho lidí. Izajáš předpověděl, že se rozpadnou spojenecké armády Izraele a Aramu. Nástroj, který Bůh použije na jejich zničení, bude město Asýrie.¹²

Vše začalo tím, že aramejský král Resín a izraelský král Pekach vytáhli do boje proti Jeruzalému. Tito králové se zřejmě pokusili donutit Achazova otce, aby se k nim připojil v boji proti Asyřanům. Obléhali Achaze, ale nic proti němu nezmohli. Bylo mu tenkrát dvacet let.

¹¹ Srov. STAROZÁKONÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon – Izajáš*, s. 78-79.

¹² Srov. INTERNATIONAL BIBLE SOCIETY. *Průvodce životem – Izajáš*, s. 25.

Společně s pelištejskými městy a Edomity, kteří obsadili Elat, začali spojenci obléhat Jeruzalém. Když Achaz zjistil, že je situace zoufalá, i přes výzvy Izajáše poslal své posly k Tigla-Pileserovi – králi asyrskému. Požádal krále o pomoc k zásahu a dal mu darem zlato a stříbro, které se nacházelo v Hospodinově domě a mezi poklady domu královského. Asyrský král vyslyšel jeho prosbu.

Když přitáhl do Pelišteje, zaútočil na vůdce koalice. Zmocnil se i Damašku a vystěhoval jej do Kýru. Po dobytí města byl král Resín zabit (v roce 732 př. Kristem).¹³ Válka trvala dva roky, avšak cena, kterou Achaz musel zaplatit za ochranu Asyřanů, byla vysoká. Juda se stal Asyrským vazalem.¹⁴

Král Achaz se odebral do Damašku, aby se tam setkal s Tiglat-Pileserem. Když Achaz spatřil v Damašku oltář, poslal knězi Urijášovi jeho nákres a plán všech prací s tím souvisejících. Urijáš postavil oltář přesně tak, jak král Achaz vzkázal. Vše učinil ještě před královým příchodem.

Když se Achaz vrátil a viděl oltář, přistoupil k oltáři a obětoval na něm. Vykonal na něm svou zápalnou oběť i oběť přídavnou. Bronzový oltář, který byl před Hospodinem, dal přemístit z místa mezi novým oltářem a Hospodinovým domem, a umístil jej stranou nového oltáře, k severu. Potom Achaz přikázal knězi Urijášovi, aby na velkém oltáři zapaloval oběti přídavné i večerní, za krále i za sebe. Bronzový oltář mu měl sloužit k drobopravectví. Král Achaz pak nechal sejmut moře z bronzových býků a dal také pozměnit u Hospodinova domu krytou chodbu (2 Kr 16,10-18).

1.1.2 Vztah krále Chizkijáše k lidu a jeho osobnost

Král Chizkijáš vládnul v letech 715-678 př. Kr. „V třetím roce vlády izraelského krále Hóšey, syna Élova, se stal králem Chizkijáš, syn Achazův, král judský. Bylo mu dvacet pět let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě dvacet devět let. Jeho matka se jmenovala Abí; byla to dcera Zekarjášova. Činil to, co je správné v Hospodinových očích, zcela jak to činil jeho otec David. Odstranil posvátná návrší, rozbil posvátné sloupy, skácel posvátný kůl, na kusy

¹³ Srov. LEMAIRE, A. *Dějiny hebrejského národa*, s. 19.

¹⁴ *Ahaz*. New World Encyclopedia. [aktualizováno 2009-7-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Ahaz>> [citováno 2010-3-15].

roztloukl bronzového hada, kterého udělal Mojžíš a jemuž až do oněch dnů Izraelci pálili kadidlo; nazvali jej Nechuštán. Doufal v Hospodina, Boha Izraele. Po něm už nebyl mezi všemi judskými králi žádný jemu podobný, ani mezi těmi, kteří byli před ním“ (2.Královská 18,1-5).

Vztah lidu k Chizkijášovi byl přívětivý, což se ukázalo v době, kdy se král asyrský postavil proti Chizkijáši a poslal svého posla Lakíše se vzkazem. Po tom co judský lid vyslechl slova asyrského krále, byli všichni zticha a neodpovídali ani slůvkem, jak jim Chizkijáš nařídil (Iz 36,21).

Jednou důležitou zajímavostí je, že kapitoly 36 a 37 proroka Izajáše jsou paralelním vyprávěním s 2. Královskou 18,1-19,38. Na tomto úsudku se shodlo několik komentátorů, kteří se Izajášem hlouběji zabývali.¹⁵

V Izajáši, 36. kapitole se popisuje, že se proti Chizkijáši rozhodl bojovat Sancheríb, král asyrský. Ten se mu vysmíval za to, že spoléhal na Egypt. Judejci totiž chtěli spojení s Egyptem využít k zastrašení Asyřanů. Chizkijáš však plně věřil faraónovu slibu, že Izraelcům pomůže v boji právě proti Asyřanům. Problém však tkvěl v tom, že faraónovo slovo stálo proti slovu Božímu.¹⁶

Chizkijáš po několika Sancheríbových proslovech proti své osobě a Bohu, vstoupil do Hospodinova domu a předložil před Boha všechny dopisy od poslů. Začal se k němu s pokorou modlit a prosil, aby Hospodin otevřel své oči před vším, co se dělo. Prosil o vysvobození z rukou Sancheríba (Iz 37,14-20). Hospodin vyslyšel Chizkijášovu modlitbu a potrestal asyrského krále.

Celý tento boj se udál po zkáze izraelského království, přičemž zůstalo jen malé království judské. Král Chizkijáš se snažil zlepšit obranu Jeruzaléma vybudováním tunelu, který by přiváděl vodu z pramene na východním úpatí pahorku Ofelu k nádrži v Siloé. Chizkijáš vystavěl opevnění také v jiných městech. Chválil se za to, že podporoval zemědělství, sbíral přísloví a pečoval o rozvoj chrámové hudby. V Judsku a Jeruzalémě dosáhl přívál dobytých uve čtrnáctém roce Chizkijášovy vlády, což se stalo r. 701 př. Kristem. Sancheríb přitáhl do země a postupně dobýval města. Vojska, která proti němu vyslali Egypťané porazil u osady Elteke. Město se mu sice nepodařilo dobýt, přinutil však Chizkijáše, aby zaplatil velké výplatné, na něž nestačil ani celý chrámový

¹⁵ Srov. BLENKINSOPP, J. *Isaiah 1-39*, s. 469.

¹⁶ Srov. INTERNATIONAL BIBLE SOCIETY. *Průvodce životem – Izajáš*, s. 69.

poklad. Chizkijáš se nejprve pokusil bránit asyrskému útoku spojenectvím s filistínskými městy, čímž překonal staleté nepřátelství. Obléhání Jeruzaléma i jeho konec zachycují výroky proroka Izajáše, který povzbuzoval krále i obyvatele města k vytrvalému odporu proti asyrským dobyvatelům.¹⁷

Po těch dnech král Chizkijáš smrtelně onemocněl. Izajáš králi od Boha vzkázal, že brzy zemře, a proto má učinit pořízení o svém domě. Když se to král dozvěděl, začal se modlit k Hospodinu, aby se rozpomněl na časy, kdy před ním chodil bez nerozděleného srdce a činil jen to, co bylo správné v Hospodinových očích. Po modlitbě se dal do velkého pláče. Bůh vyslyšel Chizkijášovu modlitbu a poslal Izajáše zpět s novým vzkazem. Dostal od Boha dalších patnáct let života a bylo mu zaslíbeno, že vytrhne město ze spárů asyrského krále.

Král babylonský se doslechl, že Chizkijáš onemocněl a tak mu poslal dopis s darem. Chizkijáš vyslechl posly a ukázal jim celou svou klenotnici, stříbro, zlato a vše ostatní, co bylo v jeho domě i vladařství. Izajáš přinesl vzkaz od Boha. Sdělil Chizkijáši, že přijdou dny, kdy do Babylóna bude odneseno vše, co bylo v jeho domě nahromaděno od jeho otců až po současnost. Král byl rád, že za jeho dnů bude opravdový pokoj (2 Kr 20,1-19).

1.2 Boží pohled

1.2.1 Boží jednání a lidské vztahy

Hledáme-li Stvořitele člověka - toho, který učinil celý svět, najdeme ho v Bibli. Ta mluví o Bohu Stvořiteli zvláště v prvních kapitolách knihy Genesis a také v řadě žalmů. Hovoří o tom, že život je Boží dar, který začíná zde na zemi a má své věčné trvání v nebi. Píše se zde, že Bůh stvořil člověka ke svému obrazu.

Člověka v tomto smyslu charakterizuje přinejmenším šest znaků. Mezi prvními je rozum, pak svoboda, vůdčí postavení, schopnost napodobovat Boha, důstojnost a nakonec svatost lidského života. Dar života je určen stvořitelskou

¹⁷ SEGERT, S. *Starověké dějiny židů*. Praha: Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0304-8, s. 113-114.

Boží vůlí a člověk s ním proto nemůže svévolně zacházet, ale je povinen respektovat rysy a struktury, které mu vtiskl Stvořitel při stvoření.¹⁸

Judejci a Jeruzalém často zapomínají na Hospodina. To dokazují proroctví, která byla vyřčena samotným Izajášem. Hospodin vychoval syny a pečoval o ně, ale oni se mu vzpírají. Vůl zná svého hospodáře, osel jesle svého pána, u izraelského lidu je tomu však naopak – svého Hospodina neznají. Oni Boha nechápou. Jedná se o pronárod, hříšný a obtížený vinou. Potomstvo Judska a Jeruzaléma jsou zlovolníci, tedy synové šířící zkázu. Hospodin je vybízí, aby se omyli, očistili, odklidili své zlé skutky z očí a přestali páchat zlo. Mají se naopak učit činit dobro, hledat právo, zakročít proti násilníku a pomáhat k právu sirotkovi a vdově. Když by Izrael poslouchal svého Boha, dostal by od něj dobré dary ze země (Iz 1,1-20).

Ve třetí kapitole knihy Izajáš se mluví o bezvládní v Jeruzalémě. Neposlušnost přináší Izraeli velké utrpení. Hospodin jim odnímá oporu i podpěru, což jest všechna opora chleba, vody atd. Dokonce i lid jako bohatýra, bojovníka, soudce i proroka. Nezapomíná zmínit ani věštce a zkušeného zaříkávače. Za velitele jim dává chlapce, jež jim budou vládnout. Budou pohánět jeden druhého jako druh druhá, budou útočit na staré lidi - bezectný na vážené (Iz 3,1-5). Bůh však dává naději, že spravedliví nakonec dostanou odměnu.

Hospodin také přirovnává izraelský lid k vinici, kterou štípl, ale nepřinášela plody. Umocňuje světský jazyk básně poezií lásky, představou jak vinice může být zodpovědná za svou chudou úrodu. Hospodin se ptá stejných lidí, jenž jsou zodpovědní za selhání vinice. Jsou kupodivu znovu voláni k odpovědnosti. Rozhodnutí vinici zničit je učiněno před těmi, kteří vyžadovali, aby měli šanci reagovat vykonáním nějakého užitečného návrhu, tj. poradit se se zkušeným vinařem, přidat kompost, či zkusit jiný druh hroznu. Píseň je podobenstvím, které je vyjádřeno jednoznačnou analogií mezi vinicí a vínem.¹⁹ Ovoce znázorňuje činy člověka. Mělo by jím být právo a spravedlnost, ale namísto toho je slyšet jen křik utlačených, kteří k Hospodinu volají o pomoc. V písni o vinici se Izajáš zmiňuje o hříších, které Bůh odsuzuje. Hned šestkrát je

¹⁸ PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a morálka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-367-8, s. 17-21.

¹⁹ Srov. BLENKINSOPP, J. *Isaiah 1-39*, s. 206.

zmíněno slovo „běda“ (v. 6,11,18,20,21,22). V desáté kapitole Izajáše se vyskytuje toto slovo po sedmé. Je vyřčeno proti Judovi, který porušuje Hospodinův zákon a nezná slitování nad potřebnými.

Hospodin se hněvá na Izraelce, když i po trestání žijí v ještě větším hříchu. V době, kdy jsou Izraelci pyšní a nadutí Bůh dopouští, aby je napadla Resínova vojska. Později z východu přitáhnou také Aramejci a ze západu Pelištejci. Všichni se pak společně pouští jako hladové šelmy do Izraelců. Ani po tom všem, se Hospodin neslituje a nechá na ně dále doléhat svůj spravedlivý hněv. Hospodin připravuje v jediném dni izraelský národ o hlavu, tedy o jeho vůdce a prominenty. Zbavuje je i veškerých falešných proroků, kteří je učili lži. Ti, jež stojí v čele, svádí všechny na scestí, a proto se Hospodin neslitovává ani nad dětmi, sirotky či vdovami, protože všichni jsou bezbožní a zpustlí (Iz 9,7-20). Bůh chce trestem dosáhnout toho, aby se lidé zamysleli a dotazovali se tak na Boží slovo a řídili se jím.

Až přijde ohlášená katastrofa na Asýrii, nebude už možné na ni spoléhat, tak jak to činil Achaz. Vše, co se dělo byl jen výsledek přibližně dvacetiletého politického kralování.²⁰ On spoléhal na mocné světa, nedůvěřoval Hospodinu. Pro Boží lid, který chce obstát a vytrvat platí jediné, aby nezapomínal na Hospodina a především se ho věrně držel. Teprve když zůstane pouze zbytek izraelského národa, přestanou Izraelci spoléhat na své zrádné spojence a začnou důvěřovat Hospodinu. Avšak smutným faktem je, že pouze hrstka Izraele bude zachráněna. Lid, který nevěří, nechá Bůh zahynout v jeho očištném soudu. Ale Hospodin, který sídlí na Sijónu v Jeruzalémě nedopustí, aby jeho byl lid zcela vyhlazen. On utiňuje obyvatele Jeruzaléma, aby se nebáli Asyřanů, kteří je ničí a pobíjí. Slibuje jim, že se již brzy nad nimi slituje a Asyřany stihne spravedlivý trest. Hospodin se totiž Asyřanům mocně postaví do cesty a nechá je z jejich výšin padnout až k zemi (Iz 10,20-34).

Nakonec přijde zlatý věk, čas míru, kdy si děti budou hrát s dříve nebezpečnými zvířaty. Hospodin také svému lidu slíbil, že odstraní dravou zvěř z jejich země. A Boží lid se navrátí tam, odkud přišel. Celé shromáždění lidu

²⁰ Srov. BLENKINSOPP, J. *Isaiah 1-39*, s. 105.

nastane, až když Kristus přijde a nastolí svoji vládu na zemi. Poté už nebude boj o životy, ale nastane mír a pokojné soužití.²¹

1.3 Role proroka Izajáše

Izajáš soustřeďuje svou kritiku na mocné a jeho verdikt je předurčen přesně jako lakmusovým papírkem podle jejich zacházení s nejvíce zranitelným prvkem společnosti, s chudými, sirotky a vdovami. Izajáš vyznává, že hlava je celá chorá a srdce zemdlené. Od hlavy až k patě není nic zdravého. Mělo by být zdůrazněno, že toto obvinění proti vládcům přichází v čase prosperity. Izajáš připouští, že zde není nouze o tradiční zbožnost a náboženskou aktivitu. Ve skutečnosti v chrámě probíhá tolik aktivit, že je můžeme popsat jako pošlapávání Božích nádvoří. Konaly se ve svatyni, avšak nejsou přesným barometrem duchovního stavu společnosti.

Společnost, k níž Izajáš mluví, představují lidé ve smlouvě s Bohem. Izajášovu promluvu však nepřijímají. Prorok přináší slovo v dobré víře. Nepřichází s povzbuzením k propagaci nesprávných kritérií, tzn. pošlapávání nádvoří a velké množství obětí. Ani nebude odrazen stavem hrubého národního produktu nebo rozšířením církevních fondů. Dokonce, i když lid pláče, aby je přestal konfrontovat se svatým Izraelem, nenechal se odradit. Naopak neustále volal, že ti kteří vyměnili morálku za osobní cíle, uslyší zvuk naléhavého varování. Výška Izajášovy teologie je vyjádřena již několikrát zmíněnou písní o vinici. Porovnává zázrak zaslíbení, pod kterým lidé žijí s tragédií jejich odpadnutí.²²

Dalším zkoumáním biblických svědectví můžeme zjistit zajímavost, že prorocké břemeno s Izajášem sdílí celá jeho rodina. Izajášova manželka je výslovně označena jako prorokyně (Iz 8,3). Jména jeho synů mají symbolický význam pro dějiny Izraele. První se jmenoval Maher-Šalal-Chašbaz, což biblisté překládají “rychlá kořist” nebo “chvatný lup” a druhý Šear Jašúb, což je

²¹ Srov. INTERNATIONAL BIBLE SOCIETY. *Průvodce životem – Izajáš*, s. 33.

²² RIMBACH, J. Those lively prophets: Isaiah ben Amoz. *Currents in Theology and Mission*, 1978, č. 5, s. 47-53. ISSN 0098-2113.

“pozůstatek se vrátí” (Iz 8,1-4). Obě jména synů mají vykreslovat nadcházející zajetí a pozdější návrat Božího lidu do země zaslíbené.²³

Obsah Izajáše 1-12 se přesouvá mezi náměty zaslíbení a hrozby. Izajáš ve druhé kapitole vykresluje prorockou naději pro Sijón (jednalo se zřejmě o prorockou představu, jež byla rozvinutá před časem Izajáše). Ve stejné kapitole se vyskytuje přímá hrozba pro jeruzalémskou společnost odevzdanou pýše a modlářství. Pokračuje ve třetí kapitole, ve které hrozí vládcům Jeruzaléma přeměnění rolí ve společnosti skrze sociální převrat. Tato změna motivů pokračuje zaslíbením návratu zbytku na Sijón a nářkem nad blížícím se odvržením Judy a Jeruzaléma. Sérii sedmi béd proti převažujícím sociálním podmínkám v páté kapitole střídají proroctví týkající se viditelného Božího potrestání Judy a Jeruzaléma v desáté kapitole a dále Boží soud nad arogantními Asyřany. Zprávou o naději směřuje do dokonalého společenství ustanoveného pod Mesiášovým vedením. První část knihy Izajáše (1-39) je bezpochybně klíčem k celé knize. Jeho proroctví představují nekompromisní obžalobu ze selhání Izraele jako lidu Božího a zamítnutí Jeruzaléma jako politického a kulturního centra kvůli zvrhlému uctívání kultu.²⁴

2 SOCIÁLNÍ KRITIKA

Spojení „sociální kritika“ popisuje více než například výraz „literární kritika“, kde slovo literární má funkci pouze předmětu kritiky. Pojem „sociální“ kritika vypovídá o podstatě vlastní činnosti a zároveň také o společnosti. Přídavné jméno „sociální“ v tomto spojení zastává význam jak předmětu, tak i původu kritiky.

Společnost se zajisté nekritizuje sama, slouží jí přitom individua – proroci, kteří jsou sami jejími členy a veřejně promlouvají k ostatním členům společnosti. Jejich řeč je potom souhrn nápravných zamyšlení nutných ke změně

²³ FRANC, A. *Biblická apologetika*. Apologet.cz. [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.apologet.cz/?q=articles/category/22-biblicka-kritika/id/73-kdo-je-autorem-knihy-izajas>> [citováno 2010-3-15].

²⁴ DUMBRELL, W. The purpose of the book of Isaiah. *Tyndale Bulletin*, 1985, č. 36, s. 113-114. ISSN 0082-7118.

společenského života.²⁵ Sociální kritika tak analyzuje struktury společnosti, které jsou považovány za chybné a je zaměřena na praktické řešení konkrétními opatřeními, radikálními reformami, nebo dokonce revolučními změnami.

Východiska sociální kritiky mohou být velmi odlišná, žádné politické teorie na ně nikdy neměly výsadní právo. Východním bodem může být zkušenost menšiny ve společnosti obecně, může se však jednat i o zkušenost skupiny lidí uvnitř progresivního sociálního hnutí, která v žádném ohledu nesplňuje soudobé vzorce chování.

Sociální kritika může být vyjádřena ve fiktivní formě, např. v románu jako je revoluční *Iron Heel* od Jacka Londona. I tato smyšlená literatura může mít významný sociální dopad.²⁶

2.1 Pozice kritika

Kam se máme postavit, abychom se stali sociálními kritiky? Zamyšlením dojdeme k tomu, že je nutné stát zcela mimo společnost, její život a vazby. Kritika je vnější činností a to jí umožňuje potřebný nadhled nad situací.

Aby kritik dosáhl určitého odstupů od situace, musí splňovat jisté podmínky. Je potřebné si vytvořit citový odstup, vymanit se z důvěrných vztahů ke společnosti, kritik nesmí být zaujatý a musí být prostý vášní. Další podmínkou je, aby si vybudoval intelektuální odstup a oprostil se od lokálních a omezených představ společnosti, ve které žije. Ty mohou vést k oslavování sebe. Kritik nesmí trpět předsudky a musí být objektivní.

Obtížná cesta k tomu získat zásadní nadhled činí z kritika obvykle hrdinu. Jeho cesta je nelehká, kráčí „sám a ve tmách“, což mu může ubírat odvahu, přestože je na cestě ke světlu. Dokonce i za krátkou část své cesty platí kritik vysokou cenu, nemluvě o ztrátě pohodlí nebo přátelství. Výhodou však je, že když se „dostane do sedla“, kritika je pak snadnou záležitostí.

Životní cesta kritika se ve skutečnosti týká jen velmi malého počtu lidí. Jen při pohledu do Starého zákona nebude seznam kritiků - proroků až tak dlouhý.²⁷

²⁵ WALZER, M. *Interpretace a sociální kritika*. Praha: Filosofia, 2000. ISBN 80-7007-126-5, s. 41.

²⁶ *Social critism*. Wikipedia. [Aktualizováno 2010-2-11]. Dostupné na WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Social_criticism>. [citováno 2010-3-4].

2.2 Prorok – radikální kritik?

Začneme-li mluvit o kritikovi jako proroku, vezměme za příklad proroky starozákonní.

Byli to proroci, kdo vyhlašoval soudy nad nepřáteli (Nahum), ale i nad Izraelem samotným (Ámos, Jeremjáš, atd.), a kdo upozorňoval na události zásadního eschatologického rázu - příchod Mesiáše (Izajáš). Proroky můžeme charakterizovat na základě místa jejich působnosti, přestože jejich funkce se do značné míry podobaly: proroci dvorští, putující, spjatí s jednou svatyní, ale i asketové, mystici, tzv. charismatici - muži Boží, vidoucí, žreci.²⁸

V Izraeli nebylo náboženství majetkem výhradně kněží a zákon nevlastnili královští byrokraté. Proroctví by ve formě kritiky, jak ho známe, v obyčejném denním životě izraelského národa nemohlo bez relativní slabosti kněžstva a byrokracie vůbec existovat. V Bibli můžeme najít jasné důkazy o silné laické a lidové zbožnosti mezi Izraelci. Ta byla rozdělena do dvou táborů: zastánci první skupiny prosazovali individuální zbožnost, další zastávali víru smlouvy. Vzájemné propojení obou skupin ve společnosti vytvářelo kulturu motliteb a diskuse, která byla nezávislá na formálnější religiozní kultuře náboženského putování a kultu obětí. Tuto formu kultury šířili nepochybně ve svých kruzích „městští intelektuálové“. Neformální religiozita však působila i mimo toto prostředí. Kdyby tomu tak nebylo, proroci by nikdy nenašli své posluchače.²⁹

Základní úloha proroka je soudit vztahy mezi lidmi navzájem, mezi lidmi a „jejich“ Bohem a soudit vnitřní charakter společnosti. Prorocká služba je založena na pravidle vzájemné solidarity. Tento základ pak prorokům pomáhá k tomu, aby se vyhýbali sektářství nebo univerzalizmu. Chrání je, aby se neobklopovali těmi pravými a sami se ani nepokoušejí kolem sebe shromažďovat společenství „bratří“. Obecný úděl proroka je samota. U proroka je vyloučeno jakékoliv filosofické zázemí, zájem o individuální spásu či zdokonalení své duše. Poselství proroků se jednoznačně zaměřuje na tento svět, soustřeďuje se vždy na osud

²⁷ Srov. WALZER, M. *Interpretace a sociální kritika*, s. 43.

²⁸ Tamtéž, s. 71-92.

²⁹ Tamtéž, s. 76.

společnosti jako celku, jež vzešla ze smlouvy.³⁰ Konání dobra i zla je pouhou sociální praxí a prorok a jeho posluchači jsou s touto prací provázáni výše uvedeným principem solidarity, nehledě na to, zda nějaký dobrý či špatný čin je či není jejich.

2.2.1 Prorocká poselství

Prorocká poselství jsou obvykle závislá na proroctvích dřívějších. Nejsou zcela něčím novým a morálku, kterou prorok zvěstuje, sám nenalezl ani nevymyslel. Hlavní je, že stále odkazuje na dějové příběhy a morální učení Tóry: „*Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré*“ (Mi 6,8). Slovo, které Prorok mluví, se bezprostředně vztahuje k minulosti nebo Božím „pokynům“ a prorok s takovýmto všeobecným povědomím historie a Božích přikázání u svých posluchačů počítá. Jeho publikum bývá početné. Prorok však nepočítá s tím, že bude za své výroky někým vřele přijat, důvěřuje však, že jejich slova by mohla být bezprostředně pochopena a přijata.

Proroctví je zvláštní formou rozhovoru, který není až tak intelektuálním, spíše je vnuknutým a přebásněným druhem běžného sdělení. Bylo běžné, že prorok ho mezi některými svými posluchači musel čas od času pronést. Toto proroctví neznamenal nějaké „omílání“ rituálních textů stále dokola, ale jednalo se o upřímnou molitbu, teologickou debatu a vyprávění příběhů. To vše můžeme nalézt v Bibli, na které je také takové proroctví závislé.

Proroctví má za úkol vyvolat vzpomínku, poznání, pobouření a pokání. Slovo pokání se v hebrejštině dá přeložit také jako „obrátit, vrátit, navrátit“, z čehož vyplývá, že lítost a pokání probouzí dříve přijatá morálka, která je nyní obecně předpokládána.

Jestliže prorok informuje své posluchače o příchodu nějaké zkázy, tak naslouchající nemotivuje pouze strach z této zprávy, ale právě již dříve přijaté povědomí zákona a náboženských tradic.³¹

³⁰ Tamtéž, s. 83.

³¹ Tamtéž, s. 75-79.

2.2.2 Struktura knihy Izajáš

Podle Hanese je struktura knihy Izajáš shodná se strukturou více knih Starého zákona, a to v:

- 1) odpovědích na bezprostřední problémy a hrozícím soudem nad Izraelem,
- 2) doplňujících výrocích o soudu nad okolními pronárody,
- 3) budoucím požehnáním Božího lidu.³²

Podrobnější členění dle časové posloupnosti předkládá Schultz, knihu rozděluje na 8 částí:

1. osoba posla a jeho poselství (kap. 1 – 6),
2. soudobé a budoucí vyhlídky království (kap. 7 – 12),
3. přehledka národů,
4. úloha Izraele ve světovém dějinném měřítku (kap. 13 – 23),
5. pravé a falešné naděje Siónu (kap. 28 – 35),
6. oddálení soudu nad Jeruzalémem (kap. 36 – 39),
7. slib Božího vysvobození (kap. 40 – 56) a
8. vytvoření celosvětového království (kap. 56 – 66).³³

Existují i jiná dělení textu, než jen toto chronologické.

Například známé Brownleeho členění, ve kterém se badatel zaměřil na zkoumání svitku z Kumránu. Tam objevil mezi 33. a 34. kapitolou mezeru v délce tří řádků, která podle něho tematicky rozděluje celou knihu. První polovina se vztahuje k současné situaci Izraele a nadcházejícím soudům včetně prorockého vhledu, druhá část je výrazně eschatologická vzhledem k příchodu Mesiášova království a popisuje univerzální koncepci řešení spásy z pohledu celého lidstva. Bownlee dále poukazuje na to, že jednotlivé kapitoly z obou celků lze seřadit nejen chronologicky, ale i párově.³⁴

Toto členění rozpracovali Harrison a Evans. Zde, napříč oběma celky, autoři vidí sedm paralel:

³² HANES, P. *Úvod do starej zmluvy*. 2. vydání. Banská Bystrice: KETM, 2005. ISBN 80-88945-52-6.

³³ SCHULTZ, S. *Starý zákon mluví*. 3. vydání. Vienna: BEE international, 1989. ISBN neuvedeno, s. 279.

³⁴ BROWNLEE, ELLIOT. *The Meaning of the Qumran Scrolls for the Bible*. New York: Oford University, 1964. ISBN 978-0-195-01161-6, s 42.

1. Zničení a obnovení (kap. 1–5).
Ztráta a znovunabytí (kap. 34–35).
2. Vyprávění (kap. 8–9).
Vyprávění (kap. 36–39).
3. Činitelé požehnání a soudu (kap. 9–12).
Činitelé vysvobození a soudu (kap. 9–12).
4. Výroky proti cizím národům (kap. 13 – 23).
Výroky proti Babylónu (kap. 13 – 23).
5. Souzení a vysvobození Božího lidu (kap. 24–27).
Spasení skrze Hospodinova služebníka a oslava Izraele (kap. 49 – 55).
6. Etická kázání (kap. 28 – 31).
Etická kázání (kap. 56 – 59)
7. Obnovení Judy a Davidova království (kap. 32 – 33).
Znovunabytí ráje (kap. 55 – 56).³⁵
Z dalších možností členění knihy s ohledem na textovou kritiku se nabízí slovníkové členění Novotného, které vypadá následovně:
 - I. Proto-Izajáš (kapitola 1–39), kam patří proroctví proti Judsku a Jeruzalému (kapitola 1–5), kniha Immanuelova (kapitola 6–12), proroctví proti národům (kapitola 13–23), velká apokalypsa (kapitola 24–27), sbírka “běda” (kapitola 28–33), malá apokalypsa (kapitola 34–35), historická vsuvka (kapitola 36–39).
 - II. Deutero-Izajáš (kapitola 40–55)
 - III. Trito-Izajáš (kapitola 56–66)³⁶

2.2.3 Izajášův text se sociální kritikou

Z knihy Izajáše jsem vybrala verše, které jsou přímo řečené prorokem a úzce se vztahují k problematice sociální kritiky.

Prorok Izajáš se stává nositelem zvěsti minimálně nutných morálních požadavků a představuje ryzího sociálního kritika prosazujícího spravedlnost a

³⁵ HARRISON, ROLAND. *Introduction to the Old Testament*. Hendrickson, 2004. ISBN 978-1-56563-830-3, s. 23.

³⁶ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992. ISBN 80-7017-528-1, s. 254-255.

právo. Dovolává se partikulární náboženské tradice a partikulárního morálního zákona, přičemž předpokládá, že jeho posluchači obojí znají.

„Syny jsem vychoval, pečoval o ně, ale vzepřeli se mi. Vůl zná svého hospodáře, osel jesle svého pána, mne však Izrael nezná, můj lid je nechápavý.' Ach, pronárode hříšný, lide obtížený vinou, potomstvo zlovolníků, synové šířící zkázu! Opustili Hospodina, Svatého, Boha Izraele, znevážili, odcizili se mu“ (Iz 1,2-3).

Nazývá je pronárodem, který je hříšný a obtížený vinou. Je to potomstvo zlovolníků a jsou syny, kteří šíří zkázu (Iz 1,4). Vzpouří lidu proti jejich Bohu má vždy nějaké následky. Když si lidé začnou myslet, že dokážou vést vše sami a nedbají na slova, která jsou pro ně dobrá, začne se vše vymykat morálce a pevně ustanoveným zákonům. Pro lid to samozřejmě znamená úpadek. Vždyť Bůh sám řekl, že poslušným je zaslíbeno požehnání a milost (5. Dt 28).

„Běda! Nevěstkou se stalo město věrné! Bývalo plné práva, přebývala v něm spravedlnost, teď jsou v něm vrahové. Tvé stříbro se stalo struskou, tvé víno je smíšené s vodou, tvoji velmoži jsou umíněnci, spolčenci zlodějí. Kdekdo miluje úplatek a rád bere dary; sirotkovi právo nezjednájí a pře vdovy se k nim nedostane. Takový je výrok Pána, Hospodina zástupů, Přesilného, Boha Izraele: 'Ach, jak se potěším na svých protivnících, vykonám pomstu na svých nepřátelích! Obrátím na tebe svou ruku, vytavím tvou strusku, jako louhem odloučím všechny tvé přimíšeniny. A vrátím ti soudce, jako byli na počátku, tvoje rádce, jako byli zprvu; pak tě budou nazývat městem spravedlnosti, městem věrným.' Sijón bude vykoupen soudem a ti v něm, kdo se obrátí, spravedlností. Zkáza nevěrných a hříšníků však bude stejná, zajdou ti, kdo opustili Hospodina“ (Iz 1,21-28). Bůh skrze Izajáše přirovnává činy svého lidu k lehké ženě. Jejich víra se narušila a stala se nečistou. Je důležité, aby byla opět obnovena. Lidé začali smýšlet špatně ve svých myslích a spikli se jeden proti druhému. Zapomněli na lásku k druhým i k sobě samým. Jakmile se vytrácí solidarita, lidé se stávají sobeckými.

Hospodin odnímá Jeruzalému a Judsku oporu i podpěru, všechnu jejich oporu chleba a vodu. Pak lidí co jsou také bohaté, bojovníky, soudce, proroka,

věstce i starce, velitele i vznešeného, rádce, zručné řemeslníky a zkušené zaříkávače. Ti, kdo jim vládli byli chlapci. V lidu budou popohánět jeden druhého jako druh druhu. Chlapci budou útočit na starce, bezectný na váženého.

Izajáš varoval Judské před Božími soudy. Mezi lidmi se nacházeli falešní proroci, lháři a šarlatáni (Iz 3,1-15). Nemohli věřit svým přátelům, natož sami sobě. Důsledkem byl úpadek a lidé museli být zmateni tím, co se kolem nich dělo. Nemohli potom rozpoznat pravdu a lež. Vše došlo až tak daleko, že se chlubili svou nepravostí.

„Můj milý měl vinici, na úrodném svahu. Zkypřil ji, kameny z ní vybral a vysadil ušlechtilou révu. Uprostřed ní vystavěl věž i lis v ní vytesal a čekal až vydá hrozny: ona však vydala odporná pláňata" (Iz 5,1-2).

V písni o vinici si můžeme uvědomit, co všechno lidská lest vnesla mezi lidmi. Byly to než další špatné činy, které ničily národ.

Hospodin poslal slovo proti Jákobovi a to dopadlo na Izrael. Hospodin odsekl od Izraele hlavu a ocas. Hlavou je stařec a vznešený a proroka učícího klam představuje ocas. Vůdcové lidu se stali svůdci a ti co se jimi nechají vést jsou ztraceni. Hospodin se neslitoval nad vdovami a sirotky, jelikož všichni byli rouhači a zlovolníci (Iz 9,7-20). Lid byl pyšný a ve svých očích se považovali za lepší než je jejich Panovník. Lidé si neuvědomovali, v čem žijí. Bůh na ně nechal dopadnout takové věci, aby si uvědomili svou nepravost. Dopadlo to až tak, že lid kvůli potravě sáhl na životy svých dětí a došlo k vzájemnému okrádání.

2.3 Význam Izajášova proroctví lidem

Starozákonní kniha proroka Izajáše promlouvá k současným lidem i budoucím čtenářům snad nejzřetelněji svým poselstvím o přicházejícím Mesiáši a jeho eónu, v němž křesťané rozpoznávají Ježíše Krista. Oblíbenost těchto proroctví nebyla výhradně jen u křesťanů, nalézala respekt i u většiny židovských duchovních skupin. O proroku Izajáši se zmiňuje i František Marek a vystihuje proroka pomocí devíti velkých témat. Vypíšu pouze ty, které se týkají sociálních poměrů:

1. téma popisuje duchovní stav Izraele a Judy, u kterých si všímá zrodu hříchu u vládců Božího lidu, což je způsobeno vládou nezralých, a to v důsledku vede k

sociálnímu bezpráví, falešné zbožnosti a neschopnosti sebereflexe, která vyúsťuje až v nestřízlivou sebedůvěru.

3. tématem je rozdíl mezi povoláním proroka, který přichází od Boha a věštcem, který je svévolným falzifikátorem Boží zvěsti. Zatímco prorok je soustředěn na Boží slovo, věstec se orientuje na znamení. Ačkoliv se věstec či falešný prorok podbízejí vkusu Božího lidu, skutečný prorok nedbá na přízeň u lidí. Kniha v této části rovněž diskutuje o úloze času v procesu naplňování proroctví.

4. tématem je Boží trvalé bytí projevující se v nepřístupné svatosti a vyvýšenosti. Pán Bůh zde vystupuje jako král a spravedlivý soudce, jehož jméno má být mezi Božím lidem posvěcováno. Z toho vyplývá i téma další.

5. téma soudu a milosti. Jedná se o soud nad Judou a nad severním Izraelem. Boží lid se zde snaží zabezpečit smlouvami s okolními národy namísto toho, aby vytrval ve smlouvě s Hospodinem, svým Bohem. Nakonec neobstojí ani tyto pronárody, ani Izrael a Juda.

7. téma záchrany začíná soudem, spravedlností a přichází skrze víru. Mesiáš je zde identifikován, resp. popsán a je uveden i praktický důsledek záchrany z celospolečenského hlediska.

8. téma popisuje misijní povahu království přicházejícího Mesiáše. Spasení je podmíněno osobním obrácením, jehož překážkou je duchovní zmatení. Šíření spásné víry musí být činěno ve jménu nad každé jméno a sjednocení národů má nádech nauky o posledních věcech (eschatologie).

Dillard nahlíží na poselství knihy Izajáš z podobného úhlu pohledu a rozděluje ji stejně. Pohlíží na Boha jako na Svatého Izraele, Spasitele a Vykupitele a zabývá se i tématem Mesiáše a Hospodinovy vlády nad dějinami. Za povšimnutí stojí Dillardův pohled na význam Ducha Svatého v nauce o posledních věcech, která se odráží v Nové smlouvě i christologii. Dillard si všímá prací mnoha kritiků zkoumajících náboženské texty, kteří v biblických pasážích, ztotožňovanými s Mesiášem, vidí pohledem židovských věřících věrný Hospodinův pozůstatek lidu. Ztotožněním tohoto pozůstatku s Mesiášem pak rozumí zástupné oběti za ostatek vyvolených. Doslova “jako ztělesnění věrného pozůstatku podstoupí boží odsouzení za hřích (na kříži), vytrvá v exilu (tři dny v hrobě) a okusí obnovu (vzkříšení) k životu jako základ Nového Izraele.” Za

zmínku stojí i Dillardův pohled na význam Ducha Svatého, pramenící z výkladu hebrejského “ruach” (duch nebo vítr). Ačkoliv tráva uvadne, zafouká-li vítr (ruach), Hospodinovo slovo (dávající ruach), přetrvá navěky a přivede řád a spravedlnost padlému stvoření.³⁷

Izajášova prorockví jsou důležitá už jen pro opravdová vidění od Boha, které byla dávana lidu. Sám Izajáš spatřil Hospodina, jak sedí vznešeně na bělostném trůnu a viděl slávu, která naplňovala celý chrám. Hospodin upozornil Izajáše na to, že jeho poselství ještě více zatvrdí srdce národa, poněvadž jejich sluch už dávno otupěl a oči nevidí už vůbec nic. Hospodin vybízeli Izajáše, aby i přes neposlušnost národa nepřestal mluvit ani psát to, co mu říká. Důležitým zaslíbením, které Izajáš vyřkl, byl příchod Mesiáše na tuto zem, aby zachránil svět. V Novém zákoně je Izajášova kniha citována přinejmenším padesátkrát.³⁸

Bůh jako Stvořitel všeho viditelného i neviditelného, který je všemohoucí a vševědoucí, tímto krokem potvrzuje svou jistotu, že pokud bude lidské pokolení na této zemi, vždy se najde jistý počet těch, kteří budou Hospodina hledat. Při své možnosti existence mimo čas a prostor doslovně vidí každého člověka ve všech generacích, který bere tuto knihu do rukou a zamýšlí se nad jejím textem. Je mu již v tomto okamžiku, kdy pověřuje Izajáše tak nelehkým úkolem jasné, že tato práce přinese dobré ovoce ve prospěch celého stvoření pro všechny věky. Tak je to s každým Božím slovem, které bylo kdy vysloveno či zapsáno. Tuto myšlenku je samozřejmě možné přijmout jen prostřednictvím víry, která je lidem darována z Boží milosti. Ti, co studují knihu Izajáše, nemohou po jejím přečtení zůstat stejnými lidmi. To jistě platí i o jiných knihách, které jsou či byly napsány na základě skutečných vědeckých pravd.

2.4 Aplikace Izajášova slova na dnešní dobu

Pokud máme najít způsob jak myšlenky proroka Izajáše aplikovat do života naší společnosti, musíme se nejprve pokusit znovu vyložit skutečný smysl jeho

³⁷ FRANC, A. *Biblická apologetika*. Apologet.cz. [on-line]. Dostupné na: <http://www.apologet.cz/?q=articles/category/22-biblicka-kritika/id/73-kdo-je-autorem-knihy-izajas>. [Citováno 2010-3-15].

³⁸ Srov. INTERNATIONAL BIBLE SOCIETY. *Průvodce životem – Izajáš*, s 23.

kritiky v dané době a také poukázat na možnou podobu naší společnosti. Pro velký časový rozdíl současnosti a pozemské působnosti Izajáše, jenž je téměř tři tisíce let, se může stát, že ne každý pohled na daný verš má pouze jediný neomylný výklad. Z tohoto důvodu se budu zabývat pouze těmi jeho texty, které jsou vysloveny jak pro jeho současníky, tak pro generace budoucích společností.

„Vůl zná svého hospodáře, osel jesle svého pána, mne však Izrael nezná, můj lid je nechápavý“ (Iz 1,3).

„Ach, pronárode hříšný, lide obtížený vinou, potomstvo zlovolníků, synové šířící zkázu! Opustili Hospodina, Svatého, Boha Izraele, znevážili, odcizili se mu. Nač vás ještě bít? Jste jen umíněnější. Hlava je celá chorá a celé srdce zemdlené. Od hlavy až k patě nic zdravého není. Samá modřina a jizva i čerstvá rána, nejsou vymačkány ani obvázány ani ošetřeny olejem“ (Iz 1,4-6).

Zde Bůh ústy proroka ukazuje pro tehdejší lid srozumitelným jazykem, že izraelský lid není obyčejným národem, ale lidem, se kterým uzavřel sám Hospodin smlouvu, jež má svá pravidla. Na straně jedné dodržování přikázání, kterými bude tento lid procházet po celou dobu existence světa. Na straně druhé tato přikázání pocházejí od Stvořitele, který se svojí přísahou zavázal o tento lid za všech okolností postarat. Boží zaslíbení, která pro tento vyvolený lid v dané podobě obdrželi praotcové Abrahám, Izák a Jákob se vztahují i na všechny věřící křesťany a jejich platnost trvá na věky věků. Znamená to tedy, že není ohraničena časem, který známe v naší současnosti.

Z prorokových slov jasně vyplývá, že každý tvor zná hranice svojí svobody a to i včetně tak tupého zvířete jako je vůl či tvrdohlavý osel. Izrael má však naprosto zatmělou mysl. Svými skutky a modlářstvím ho znevažují v očích ostatních pronárodů, dokonce se mu odcizují tím, že uctívají „jiné bohy“, kteří ve skutečnosti nikdy žádnými bohy nebyly a v žádném případě nejsou stvořiteli všeho. V tvrdosti slov je zároveň cítit jakoby otcovský vztah a lítost nad porušeností Izraelského lidu: *„Nač vás ještě bít?“ (Iz 1,5).* Bůh má zcela jasno, že jeho lid se nachází v takovém zajetí temnoty, kdy už není schopen rozeznat Boží vůli od hlasu svévole, chytře a zlých mocností. Nemocné je totiž celé tělo, hlavou je zde obrazně myšlen král Judeje a tělo znázorňuje všechen lid, včetně dětí. Modřiny a čerstvé rány jsou hříchy všeho lidu a těžkosti představují následky,

které z těchto hříchů plynou. To, že ještě nejsou vymačkány, má izraelskému lidu poukázat na to, že Bůh je připraven lidu vše odpustit, jako už tolikrát v minulosti. Olej je obraz ducha Božího, jenž má moc vše nemocné uzdravit a dokonce mrtvé vzkřísit k životu.

Z výše uvedeného je zřejmé, že bez ohledu na rozdíl mezi společenským prostředím doby, v níž působil Izajáš a naší současností jsou všechna předešlá slova stále platná. Na světě není mnoho králů, prezidentů či premiérů vlád, kteří by věřili v židovského Hospodina či v křesťanského Pána Ježíše Krista. Pokud přijmeme příměr, že lidské tělo je obrazem celého národa, jenž se skládá z mnoha údů (lidských životů), dojdeme k závěru, že nemocná je i mladá generace, protože žije bez vědomé přítomnosti živého Boha. Jediná naděje tohoto pomyslného těla je zbožnost a víra těch naprosto zapomenutých a médiím skrytých věřících. Právě jim jsou adresována slova proroka Izajáše, jim je dán úkol žít takový život, který bude přitahovat druhé lidi. Nejen to, tento lid se musí usilovně snažit pochopit, v jakém období vývoje se lidstvo nachází podle předložených proroctví a na tomto lidu je, aby podal pomocnou ruku či radu všem, kteří se dostali na konec svých sil či možností svého bezbožného života, bez ohledu na to, požádá-li o tuto pomoc či radu prezident společnosti, či malé dítě.

Pokud znovu zasadíme veškeré dílo proroka Izajáše do kontextu celé Bible, neunikne nám, že Bůh Hospodin již dávno před tímto prorokem, ale i po něm, předpověděl zlé časy. Ve své vševědoucesti věděl o obrovském chtíči a velkém odpadnutí, které zachvátí i jeho lid. Již dávno se rozhodl, že nám přinese konečné vysvobození a tato vize jasně proniká z knihy proroka Izajáše.

Máme-li od Izajáše přijmout poučení pro náš život, je třeba mít stále na mysli také fakt, že komu jsou jeho kritická slova adresována v dnešní době. Nemusíme dlouho bádát a zjistíme, že je to ke každému národu, ale prioritní postavení má stále Boží lid. Jedná se především o lidi, kteří mezi námi vyznávají křesťanské hodnoty. Lidé sekulárního světa mají kritiky dost ve svých srdcích a další již nejsou v této tvrdé podobě přijmout. Například je otázkou, kdo by dnes měl odvahu přiznat, že prorokova slova: „*Slyšte slovo Hospodinovo, sodomští náčelníci, naslouchejte naučení našeho Boha, lide gomorský*“ (Iz 1,10) jsou

nekompromisním odsouzením homosexuality a pohlavního zneužívání dětí v jakékoliv podobě a to včetně reklamy, různých her či filmů.

Bylo by velice pošetilé se domnívat, že pravdy nám zjevené bychom mohli dnes hlásat tisícům. Nejsem si jista, zda jsou Izajášova slova adresována pouze věřícím lidem a jestli na nich spočívá zodpovědnost najít jazyk, kterým je přetlumočí bližním ve svém okolí. Další tvrdé prorokovo slovo: „*Učte se činit dobro. Hleďte právo, zakročte proti násilníku, dopomozte k právu sirotkovi, ujímejte se pře vdovy*“ (Iz 1,17) to se týká v naší společnosti žen a dětí z rozbitých či neexistujících rodin. Také zde si všichni zakrýváme oči jako by se nás tyto problémy netýkaly, neboť máme státní instituce a ty se o vše starají. Izajášova slova nám však i dnes ukazují pravdu zcela jinak.

Závěr

V této práci jsem popsala dobu Izajášova prorokování. Zabývala jsem se jednáním mezi izraelským národem a i jinými, kteří hráli roli pro judský národ, kde se Izajáš vyskytoval. Zmínila jsem se i o počátku Božího záměru s lidmi, který je důležitý pro vysvětlení Božího jednání.

Popsala jsem také Judsko za vlády krále Achaze a vztah Chizkijáše k lidu. U Chizkijáše je popsána i samotná jeho osobnost. Je pro nás příkladem, který činil to, co bylo správné v Hospodinových očích.

V druhé části je vysvětlen pojem sociální kritika a jeho důležitost. V pozici kritika je důležité mít objektivní pohled a absence předsudků k dané společnosti či k dalším řešeným problémům. Výhodou kritika je, že pokud „nasedne do správného sedla“, začne být pro něj pak kritika správnou záležitostí (2.1).

Úkolem proroka je, aby soudil vztahy mezi lidmi navzájem a jejich vztah k Bohu. Prorocká služba je založena na pravidlech vzájemné solidarity. Poselství od proroků je většinou závislé na dřívějších proroctvích. To, co Izajáš zvěstoval, nevycházelo z něho, ale jednalo se o vzkaz od Boha, který chce napravit životní cestu lidí (2.2.1).

V Izajášově textu se sociální kritikou jsou jeho samotné výroky o vztazích izraelského národu. Je zde vlastně vystižené Boží jednání. Promlouvá k lidu a snaží se je ponaučit z jejich chyb, které činí. Např.: nazývá pronárod za hříšný a obtížený vinou. V další knize Bible se vztahuje Boží řeč k poslušným, kde jim je zaslíbeno požehnání a milost. Můžeme to brát jako motivaci lidí k tomu, aby byli poslušní jeho slovu (2.2.3).

V aplikaci Izajášova slova na dnešní dobu jsem vycházela hlavně z jeho proroctví. Psala jsem o jeho významu pro dnešní lid, čímž jsem chtěla říci, jak je důležité se zabývat minulostí našich předků a následně se z jejich chyb poučit (2.4).

Seznam použitých zdrojů

Monografie:

1. Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 11. vydání. Praha: Česká biblická společnost, 1998. ISBN 80-85810-19-0.
2. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon – Izajáš*. Praha: Kalich, 1982. ISBN neuvedeno.
3. BLENKINSOPP, J. *Isaiah 1-39*. USA: Doubleday, 2000. ISBN 978-0-300-13961-7.
4. LEMAIRE, A. *Dějiny hebrejského národa*. Praha: ERM, 1992. ISBN 80-901977-6-3.
5. INTERNATIONAL BIBLE SOCIETY. *Průvodce životem – Izajáš*. Praha: Luxpress, 1999. ISBN 80-7130-0800-2.
6. SEGERT, S. *Starověké dějiny židů*. Praha: Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0304-8.
7. PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a morálka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-367-8.
8. HANES, P. *Úvod do staré zmluvy*. 2. vydání. Banská Bystrice: KETM, 2005. ISBN 80-88945-52-6.
9. SCHULTZ, S. *Starý zákon mluví*. 3. vydání. Vienna: BEE International, 1989. ISBN neuvedeno.
10. BROWNLEE, E. *The Meaning of the Qumran Scrolls for the Bible*. New York: Oxford University, 1964. ISBN 978-0-195-01161-6.
11. HARRISON, ROLAND. *Introduction to the Old Testament*. Hendrickson, 2004. ISBN 978-1-56563-830-3.

12. NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992. ISBN 80-7017-528-1.

13. ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST. *Biblická společnost k textu kralické bible*. Liberec: ČBS, 1993. ISBN 80-900881-9-8.

Časopisecké statě:

1. RIMBACH, J. Those lively prophets: Isaiah ben Amoz. *Currents in Theology and Mission*, 1978, č. 5, s. 47-53. ISSN 0098-2113.

2. DUMBRELL, W. The purpose of the book of Isaiah. *Tyndale Bulletin*, 1985, č. 36, s. 113-114. ISSN 0082-7118.

Elektronické zdroje:

1. Ahaz. New World Encyclopedia. [aktualizováno 2009-7-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Ahaz>> [citováno 2010-3-15].

2. FRANC, A. *Biblická apologetika*. Apologet.cz. [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.apologet.cz/?q=articles/category/22-biblicka-kritika/id/73-kdo-je-autorem-knihy-izajas>> [citováno 2010-3-15].

3. *Social criticism*. Wikipedia. [Aktualizováno 2010-2-11]. Dostupné na WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Social_criticism>. [citováno 2010-3-4].

Abstrakt

KELLNEROVÁ, J. *Sociální kritika v knize Izajáš*. České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra biblických věd. Vedoucí práce A. Mackerle.

Klíčová slova: prorok Izajáš, Izraelský národ, Hospodin, král Achaz a Chizkijáš, kritika, lid

Sociální kritika v knize Izajáš představuje sociální poměry mezi izraelským a judským národem. Zabývá se vládou krále Achaze, kdy hrozil útok od severního izraelského království a Aramu. Práce se také zmiňuje o králi Chizkijášovi, jeho osobě a vztahu k lidu. Důležitým faktem je, že skrze proroka Izajáše mluví Bůh.

V druhé části této práce je vysvětlen pojem „sociální kritika“ a její pozice u kritika. Co se týče struktury knihy Izajáš, je několik různých vědeckých pohledů na rozdělení této knihy. Poté následuje Izajášův text týkající se hlavně zmíněného tématu, sociální kritiky. Zabývá se také významem proroctví pro všechny lid a vnáší tak aplikaci na dnešní dobu.

Abstract

KELLNEROVA, J. *Social Critique in the Book of Isaiah*. Ceske Budejovice 2010. Bachelor Thesis. The University of South Bohemia in Ceske Budejovice. The Faculty of Theology. Department Of Biblical Science. Supervisor A. Mackerle.

Keywords: prophet Isaiah, nation of Israel, the Lord, king Ahaz and Hezekiah, critique, people

Social critique in the book of Isaiah represents social conditions between Israel's and Judea's nation. The work is concerned with the reign of the king Ahas. In that time there was a threat of attack from north Israel and Aram. The thesis is about the king Heskiah, his personality and his attitude to people. The important fact is that God is speaking through the prophet Isaiah.

In the second part of this work the term social critique is explained, as well as its relation to the prophet himself. There are several different academic views on dividing the structure of the book Isaiah. After that the text of Isaiah is following. It concerns with social critique. It deals also with the meaning of prophecy for all people and thus it offers application for this time.